

Schoolse en bovenschoolse voorzieningen

Verslag bijeenkomst 31 oktober 2018

Nederlands
Jeugdinstituut

Verslag bijeenkomst 31 oktober 2018

Op woensdag 31 oktober organiseerden het Steunpunt Passend Onderwijs en het Nederlands Jeugdinstituut een bijeenkomst voor medewerkers van (boven)schoolse voorzieningen voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Deze publicatie geeft hiervan een overzicht.

Colofon

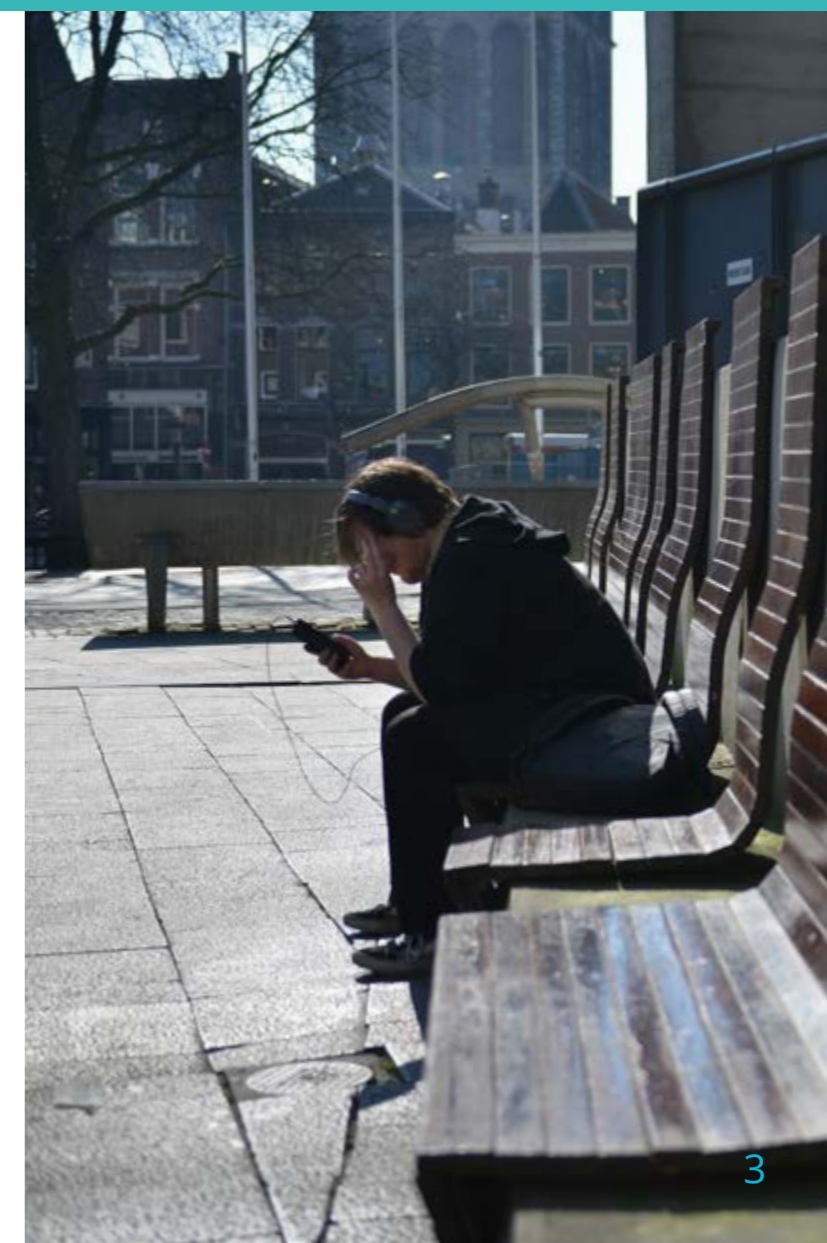
Dit verslag van de bijeenkomst *'Schoolse en bovenschoolse voorzieningen'* is een uitgave van het Nederlands Jeugdinstituut, in samenwerking met Steunpunt Passend Onderwijs.

Tekst	Yolanthe van der Ree
Fotografie	Martine Hoving
Vormgeving	Yvonne Schellart

In verbinding blijven met jongeren die dreigen vast te lopen

'Contact is de basis van het werken met jongeren'. Geke Klapwijk is er duidelijk over. 'Zonder contact begin je niks. Is het verbroken, dan moet het eerst hersteld worden voordat je verder kunt.' Klapwijk werkt als senioronderzoeker bij het lectoraat Residentiële Jeugdzorg van de Hogeschool Leiden. Zij doet onderzoek naar het leer- en werkklimaat op scholen voor speciaal onderwijs. Daarnaast begeleidt ze scholen bij het vertalen van de onderzoeksresultaten naar concrete acties in de praktijk om het leer- en werkklimaat te verbeteren of te behouden.

In haar onderzoek naar de bejegening van jongeren die dreigen vast te lopen belicht ze het orthopedagogisch model. Het bio-psychosociaal model, dat tot nu toe vooral gebruikt werd, laat zien dat ontwikkeling plaatsvindt onder invloed van aanleg, psychologische ontwikkeling en van sociale omgeving. Het orthopedagogisch model voegt daar nu negatieve levenservaringen (Adverse Childhood Experiences (ACE)) aan toe als zeer bepalend voor de ontwikkeling van kinderen. Onder dergelijke ervaringen vallen bijvoorbeeld mishandeling, verwaarlozing, (v)echtscheiding van de ouders en pesten. In de jeugdzorg is steeds meer aandacht voor ACE.

Probleemgedrag

‘Negatieve levenservaringen kunnen leiden tot internaliserend of externaliserend probleemgedrag’, zegt Klapwijk. ‘Beide kunnen voorkomen, zelfs in één kind. Op school is hij of zij teruggetrokken en thuis juist opstandig en agressief. In beide gevallen kost het veel tijd en energie om met het gedrag te leren omgaan. We moeten ons realiseren dat ook de cognitieve en/of emotionele ontwikkeling van jongeren kan achterblijven als gevolg van negatieve ervaringen. Dat betekent dat we snel een beroep doen op een vaardigheid die de jongeren (nog) niet beheersen.’

De gedragingen kunnen zich uiten op verschillende levensgebieden; school, werk en relaties. Negatieve levenservaringen zijn bovendien van invloed op het morele kompas van jongeren. ‘Het is belangrijk te kijken waar gedrag vandaan komt en onze reactie daarop aan te passen’, zegt Klapwijk. ‘We zijn geneigd vooral te reageren op negatief gedrag, terwijl juist een positieve benadering tot gedragsverandering kan leiden.’

Basisbehoeften

Als we het orthopedagogisch model in verband brengen met drie basisbehoeften voor zelfontwikkeling (verbondenheid-competentie-autonomie) zien we dat bij jongeren met negatieve levenservaringen niet makkelijk in deze drie behoeften wordt voorzien. Klapwijk: ‘Dat betekent dat wij in onze bejegening moeten streven naar verbondenheid (het contact met de ander), naar het vergroten van de competentie (het vertrouwen in eigen kunnen) en van autonomie (de eigen regie). Stel je als professional voortdurend de vraag waar je een beroep op doet, hoe je door je bejegening de basisbehoeften kunt versterken.’

Hoe kunnen we dit vertalen naar het leer- en leefklimaat?, vroeg Klapwijk zich af. ‘Ook hier is onderzoek naar gedaan. Hieruit blijkt dat het de kunst is een basisklimaat te creëren dat veilig is, ondersteuning biedt, ruimte geeft voor contact en voor competentie-ontwikkeling. Zonder basisklimaat hebben andere strategieën geen zin. Een positief leer- en leefklimaat leidt, zo blijkt, tot meer behandelmotivatie, minder criminele condities, minder denkfouten, meer empathie en minder antisociale neigingen.’

Ondersteuning

‘In een orthopedagogisch leef- en leerklimaat is ondersteuning cruciaal. Alleen dan ontstaan er mogelijkheden voor groei. Heel belangrijk is het te snappen waar gedrag vandaan komt. Er moet zo min mogelijk repressie worden ingezet. Repressieve maatregelen leiden ertoe dat het contact verbroken wordt.’

Klapwijk herkent de neiging om uit onmacht over te gaan tot repressie. ‘Het is moeilijk in contact te blijven met een jongere die tegen je staat te schreeuwen of je fysiek bedreigt.’ Tegelijkertijd waarschuwt zij voor een neerwaartse spiraal. ‘Als ‘t mis dreigt te gaan tussen jou en een jongere, kun je je laten verleiden dominant gedrag te vertonen. Dat zal nog heftiger gedrag van de jongere tot gevolg hebben. Reageer je daar dan weer op met repressie, dan leidt dat tot nog negatiever gedrag van de jongeren. Uitkomst van deze spiraal is dat het contact verbroken wordt.’

‘Vaak zijn begeleiders in (boven)schoolse voorzieningen juist goed in het in contact blijven met jongeren’ vervolgt Klapwijk. ‘De kunst is, om de jongere ook vaardigheden te leren om weer in een klas of op een stageplaats te functioneren en zich competent te voelen in het omgaan met anderen. Het is belangrijk om als (boven)schoolse voorziening die competentieontwikkeling expliciet vorm te geven, gericht op de situatie waarin de jongere straks weer moet functioneren. Dat vraagt om goed kijken naar de jongere: wie is hij, wat kan hij (aan), waar heb je als begeleider invloed op en wat vraagt het van ons in de ondersteuning?’

Artikel gebruikt als achtergrond

Van der Helm, P & Vandevelde, S. (2018). *Probleemgedrag is vaak te begrijpen - samenvatting*. Orthopedagogiek; Onderzoek en Praktijk, 57 (1/2), 3-13

Casus Abdul

Abdul is aangemeld voor een Reboundplaatsing. Hij loopt hopeloos vast op zijn nieuwe school. Abdul komt van een andere vmbo school. Daar had hij het niet naar zijn zin en had hij regelmatig problemen met docenten. Hij heeft vorige week zijn tweede interne schorsing gehad; de volgende keer is het een externe schorsing. Hij loopt de kans om straks niet meer welkom te zijn op school. Er wordt getwijfeld over de haalbaarheid van een reguliere school.

Abdul is een 15 jarige jongen die nu vijf jaar in Nederland woont. Hij komt uit Syrië. Nadat het gezin gevlucht is via Jordanië en Libië, is het gezin per boot naar Europa getrokken. Na omzwervingen door verschillende landen zijn ze in Nederland aangekomen en willen zij hier blijven. Abdul heeft nog twee zussen en een jonger broertje. Vader is na de scheiding vorig jaar uit beeld en moeder staat er dus alleen voor.

Op de basisschool met een afdeling voor vluchtelingenkinderen kon Abdul redelijk meekomen maar sinds hij op de middelbare school zit gaat het steeds slechter. Hij hangt veel rond op straat met “vrienden”. Hij is beïnvloedbaar en niet zo handig in zijn vriendenkeuze. Hij raakte betrokken bij twee winkeldiefstalletjes en is veel gaan spijbelen. Een

volgende keer hangt hem een proces verbaal en een HALT-straf boven het hoofd.

Moeder maakt zich grote zorgen over de toekomst van Abdul en hoopt dat een plaatsing op een Rebound de problemen zal oplossen. School heeft het idee dat moeder onmachtig is en Abdul onvoldoende sturing kan geven. Abdul op zijn beurt is erg zelfbepalend en doet waar hij zin in heeft.

Op school, hij zit nu in de 2^e klas vmbo kader, heeft hij moeite om zich te concentreren, gaat vaak in discussie met docenten en heeft weinig gevoel voor verhoudingen waardoor hij er regelmatig uitgestuurd wordt. Verbaal is hij sterk. Naar andere leerlingen is hij niet dominant of bedreigend. Zijn cijfers laten te wensen over. Als het zo doorgaat wordt het lastig om door te stromen naar de bovenbouw.

Sancties lijken hem weinig te doen en regelmatig onttrekt hij zich eraan. Maar soms komt hij wel. Bij de conciërge bijvoorbeeld blijft hij af en toe wel na en vertelt hij over wat hij op straat allemaal doet en meemaakt. Maar verder vertrouwt hij volwassenen en zeker docenten niet zo snel.

Tips & trics uit de praktijk van medewerkers van (boven)schoolse voorzieningen

Wat nu is de vraag. Een greep uit de reacties:

'Vraag je af wat de ingang kan zijn om in contact te komen.'	'Hier speelt een probleem dat het hele systeem aangaat. Niet alleen focussen op Abdul dus.'
'Investeer eerst in schoolbaar maken van deze jongen en dan pas in leerbaar maken.'	'Plaatsing van 13 weken is voor deze jongen, en voor vele anderen, te kort.'
'Ga met deze jongen eerst heel andere dingen doen. Binnen ons Flexcollege gaan we vaak eerst werken in de moestuin.'	'Weten we voldoende van de achtergronden van vluchtelingenkinderen? Wat hebben zij meegemaakt en wat is de impact?'
'Maak gebruik van de conciërge. Daar ligt de ingang voor contact.'	'Dilemma: hebben we ook invloed op zijn gedrag buiten school?'
'Doe zoals de conciërge. Praat met Abdul over wat hem bezighoudt, vraag wat hij leuk vindt, wat hij doet in zijn vrije tijd.'	'Wees duidelijk in wat je te bieden hebt.'

Reacties in de wandelgangen

'Zo leuk van elkaar te horen en uit te wisselen.'	'Is wat wij bieden ook op andere plekken aan de orde?'
'Hoe doen anderen het? Wat zijn verschillen en overeenkomsten in onze aanpakken?'	'Ik krijg veel nieuwe ideeën!'

- > Ga pas aan de slag met een jongere als al het materiaal van school en eventuele hulpverlening binnen is. Je moet eerst het plaatje compleet hebben.
- > Zoek naar oplossingen buiten de gebaande paden. 'Een jongen van 14 dreigde definitief uit het onderwijs te vallen. Hij werd aangemeld voor de rebound, maar ook daar haakte hij af. Met leerplicht is toen afgesproken dat hij aan werk mocht. Nu gaat hij twee dagen naar de rebound en drie dagen werkt hij bij een dakdekker. Daardoor leert hij op tijd opstaan, op z'n werk verschijnen met de juiste kleding aan, et cetera. Hij helpt z'n werkgever met spullen uit de auto halen, de werkplaats opruimen, dat soort klussen. De kans wordt zo groter dat hij later een baan gaat vinden dan wanneer hij gedwongen wordt vijf dagen op de rebound te zitten.'
- > Werken met een stoplicht in de klas kan helpend zijn. 'Elke dag kunnen leerlingen een kleur verdienen. Groen betekent dat je een kwartier eerder naar huis mag. Oranje is neutraal en rood betekent een half uur later naar huis. Dit beloningssysteem motiveert leerlingen hun gedrag en leerhouding aan te passen.'
- > Organiseer terugkomdagen met de school van herkomst. 'Vanuit de rebound gaan leerlingen elke week een hele dag naar de school van herkomst. Zo blijft het contact bestaan en is de stap terug naar school straks minder groot.'
- > Observeer je leerlingen van de rebound als zij op de school van herkomst zijn. Je krijgt veel informatie als ze tussen hun klasgenoten en docenten zijn.
- > Investeer in een nazorgtraject om recidive te voorkomen.
- > Het probleem van de jongere is vaak ook het probleem van de school of van de docenten. Train daarom ook docenten op de reguliere school.
- > Kies vaste instroommomenten om te veel wisselingen in de groepssamenstelling te voorkomen.
- > Kies voor een gefaseerde instroom zodat nieuwe leerlingen langzaam wennen aan de rebound of schakelvoorziening.
- > Ga bij ieder kind op huisbezoek. Dat levert onmisbare informatie.

Agressie Replacement Therapie (ART)

Het Orthopedagogisch Didactisch Centrum (OPDC) in Rotterdam zet Agressie Replacement Therapie (ART) in om duurzame gedragsverandering bij jongeren te bewerkstelligen.

ART is ontwikkeld door Goldstein c.s. en gaat ervan uit dat mensen met antisociaal en agressief gedrag een aantal aan elkaar gerelateerde tekorten hebben:

- > een tekort aan interpersoonlijke, sociale en cognitieve vaardigheden. Zij missen de sociale vaardigheid om conflicten op te lossen.
- > een tekort aan impulscontrole, zij worden snel kwaad.
- > en ten aanzien van respect voor waarden en normen is er een meer egocentrisch, concreet en op een bepaalde manier primitief niveau van morele verantwoording. Zij vinden dat zij terecht kwaad worden.

ART bestaat uit drie modules:

- > sociale-vaardigheidstraining waarin nieuw sociaal gedrag wordt aangeleerd;
- > boosheid-controletraining waarin agressief gedrag wordt afgeleerd;
- > training moreel redeneren waarin wordt geleerd minder egocentrisch te redeneren.

Sociale-vaardigheidstraining

In de sociale-vaardigheidstraining wordt nieuw sociaal gedrag aangeleerd aan de hand van tien sociale vaardigheden. Voorbeelden van vaardigheden zijn gevoelens van anderen begrijpen, reageren op boosheid, anderen helpen, kunnen omgaan met een beschuldiging, kunnen uiten van gevoelens. Wafae Doughlaj, werkzaam bij het OPDC Rotterdam, is ART-trainer: 'Die vaardigheden gaan we heel concreet oefenen in de klas. We bekijken een filmpje waarin de sociale vaardigheid die we gaan oefenen centraal staat. Vervolgens spelen de leerlingen de situatie in het filmpje na en bedenken ze een eigen situatie waarin ze die vaardigheid zouden kunnen inzetten. Die situatie wordt vervolgens ook nagespeeld. De bijeenkomst eindigt altijd met huiswerk om in de komende week de sociale vaardigheid te oefenen in de klas.'

Als voorbeeld noemt Doughlaj de vaardigheid om iets te bespreken wat je dwars zit in relatie tot een ander. 'Dat begint met nadenken over wat een goed moment is om het gesprek te voeren. Hoe zit de ander erbij, ben je zelf rustig, et cetera? Dan vertel je de ander dat je iets wil bespreken en vraag je of het gelegen komt. Vervolgens vertel je wat je wil vertellen en vraag je wat de ander ervan vindt. Luister goed naar wat hij of zij terugzegt. Probeer tot slot samen tot een afspraak of een oplossing te komen. In de training oefenen we dit uitgebreid en vervolgens gaan de jongeren het toepassen in de praktijk.'

Boosheid-controletraining

De boosheid-controletraining is gebaseerd op het ABC-schema: Aanleiding, Bepaald gedrag en Consequentie. Doughlaj: 'Een aanleiding kan zijn dat een jongen wordt aangestoten en daarop reageert met woede en slaan (bepaald gedrag). De consequentie van dit gedrag is dat hij geschorst wordt. In de training krijgen de jongeren inzicht in het ABC-schema en leren ze hun boosheid onder controle krijgen door elke week

te oefenen. Dat begint met het benoemen van de interne en externe triggers die de woede oproepen, bijvoorbeeld 'ze kijkt vies naar me'. De woede die dan ontstaat uit zich in lichamelijke signalen (snellere ademhaling, zweten, spieren spannen). We leren de jongeren die signalen gewaar te worden en ze vervolgens met ontspanningstechnieken weer te laten afnemen. Daaraan koppelen ze een zelf bedacht geheugensteuntje (hoe lukt het mij om weer rustig te worden?). De volgende stap is leren vooruitdenken (als ik Sara nu sla, dan word ik weer geschorst). In plaats van te slaan kunnen ze nu een beroep doen op een van de sociale vaardigheden die ze eerder hebben aangeleerd, bijvoorbeeld 'iets bespreken'. De boosheid-controletraining eindigt met een zelfevaluatie (wat heb ik geleerd, hoe ga ik om met...)

Training moreel redeneren

In deze training leren de jongeren minder egocentrisch te redeneren. Elke bijeenkomst begint met een moreel dilemma verbeeld in een strip. Een daarvan luidt: 'Jan heeft de sleutel in zijn scooter laten zitten. Mag jij die scooter nu meenemen?' De dilemma's worden elke week ingewikkelder. Doughlaj: 'Deze opdracht geeft jou als trainer inzicht in het geweten van de jongeren. De vraag is vervolgens wel wat je doet met sociaal wenselijke antwoorden en met niveauverschillen tussen jongeren. Wij gebruiken die verschillen om jongeren met elkaar in discussie te laten gaan. Zo kunnen ze leren van elkaar.'

De rol van de trainer is cruciaal, vertelt Doughlaj: 'Hij of zij geeft geen eigen mening en spreekt geen oordeel uit over goed of fout. Hij focust op het positief bekrachtigen van gewenst gedrag en maakt gebruik van mondeling door zelf het goede voorbeeld te geven. Het tempo in de training ligt hoog om jongeren bij de les te houden.'

Meer informatie

Zie <https://www.nji.nl/nl/Download-Nji/Werkblad/Uitgebreide-beschrijving-ART.pdf>

Een integrale aanpak van schoolweigering

Schoolweigering kun je alleen voorkomen en aanpakken met een integrale werkwijze, is de stelling van Dirk van Kleef en Bas van Spaendonk, beiden werkzaam bij Zuiderbos, een school voor primair en voortgezet speciaal onderwijs.

Zuiderbos is onder anderen bedoeld voor leerlingen met (nog niet begrepen) onderwijsvragen die te maken hebben met psychiatrische problematiek of een vermoeden daarvan.

Van Spaendonk, leerkracht op het vso en van de individuele leertrajecten: 'Bij integraal werken is er sprake van een driehoek (Figuur 1) waar de leerling,

die zichzelf het beste kent, in het midden staat. Aan de punten van de driehoek staan de *systemspecialist* – de ouder/verzorger die verantwoordelijk is voor de leerling en die het systeem het beste kent, de *zorgspecialist* – de kind- en jeugdpsychiatrie (Herlaarhof) of een andere zorgverlener – en de *onderwijsspecialist* – de school (Zuiderbos).'

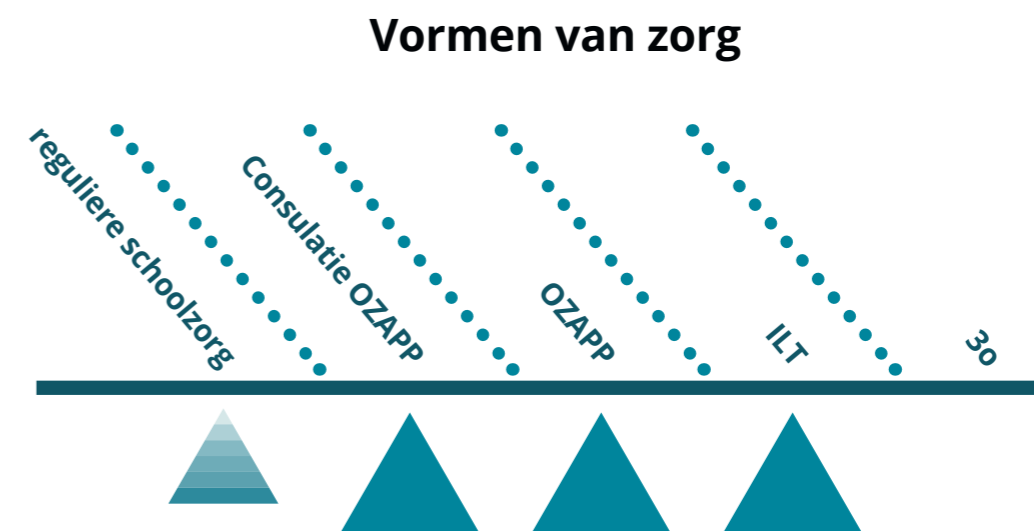
Figuur 1

'Je moet gelijkwaardige partners zijn om integraal te kunnen samenwerken. We zoeken altijd naar de verbinding en blijven in de samenwerking allemaal op onze eigen stoel zitten. Dat is belangrijk, iedere partner heeft zijn eigen verantwoordelijkheid. We staan als specialisten om een leerling heen. Met elkaar maken we een plan waarin ieder zijn eigen aandeel heeft. Zo kan een psychiater niet oordelen over de plaatsbaarheid van een leerling op school en kan de school geen diagnose stellen. Maar we hebben elkaar tegelijkertijd hard nodig. Integraal werken vraagt veel overleg, vaak bij elkaar binnenlopen, elkaar kennen, eerlijk zijn, je kwetsbaar opstellen.'

Van Spaendonk schetst de lijn van 'geen zorg' naar 'heel veel zorg' (Figuur 2). 'De reguliere schoolzorg is bestemd voor leerlingen in het regulier onderwijs die de school zonder al te veel problemen doorlopen. Als er sprake is van zorg om een leerling, dan werken partners in en om de school samen om een uitval te voorkomen. Zijn de problemen zo groot dat de alarmbellen bij de school afgaan en er een vermoeden is van psychiatrische problematiek, dan kan er een consultatie OZAPP (OnderwijsZorgArrangement voor kinderen en jongeren met (vermoedelijk) Psychiatrische Problematiek) vanuit Zuiderbos gedaan worden. Als de problemen nog groter zijn, dan kan een leerling ook direct aangemeld worden bij Herlaarhof, de jeugd-GGZ. Die aanmelding is een voorwaarde voor de start van OZAPP en een individueel leertraject (ILT).'

Figuur 2

Leerlingen die een individueel leertraject volgen (zowel so als vso), staan poliklinisch of klinisch ingeschreven bij Herlaarhof. 'Ze hebben een behandelaar in de psychiatrie en de schoolgang ondervindt grote belemmeringen. Dit maakt de noodzaak van verbinding en integraal werken met de zorgspecialist heel groot. Het onderwijs wordt voor deze leerlingen heel verschillend ingevuld, afhankelijk van hun situatie. Als het kan op school, maar als het nodig is op de behandelgroep of thuis Dat laatste altijd tijdelijk en zo kort mogelijk. Soms is er tijdelijk een vorm van school in combinatie met dagbesteding nodig.'

OZAPP

OZAPP is ontstaan als antwoord op de thuiszittersproblematiek in de regio Oost-Brabant. De problemen waren vaak zo ver geëscaleerd dat de weg terug naar school moeizaam was. Het gezamenlijke doel binnen het samenwerkingsverband De Meierij is schoolweigering preventief aan te pakken door de reeds aanwezige specialistische kennis te integreren. Met OZAPP willen alle betrokkenen een leerplichtonthefving voorkomen.

Dirk van Kleef is als trajectbegeleider OZAPP vanuit Zuiderbos werkzaam in het voortraject. 'We hebben de verbinding gezocht met onze zorgpartners: Herlaarhof, zorginstelling Buro30, GGZ Oost-Brabant en De Viersprong, specialist in systeembegeleiding. De samenwerking is noodzakelijk

omdat een cliënt, een leerling in dit geval, nooit op maar één terrein problemen heeft. We bieden onderwijszorgarrangementen voor primair en voortgezet onderwijs op verschillende locaties in verschillende samenwerkingsverbanden.'

Integraal advies

Doel van OZAPP is de leerling in het regulier onderwijs te houden. Van Kleef: 'Dat doen we door de inzet van psychiatrische expertise, van specialistische onderwijsondersteuning en door ondersteuning van het gezin.'

'Integraal werken betekent ook samenwerken met ouders. Misschien dat mijn eerste afspraak alleen met de school is, maar bij de tweede zitten echt ook de ouders aan tafel samen met alle andere partijen. Het probleem van het kind beperkt zich nooit tot de school, er is thuis meestal ook iets aan de hand. We moeten daarom alle partijen aan tafel hebben om gezamenlijke zorg te krijgen. Ik streef naar een integraal advies van zorg en onderwijs, dus niet alleen behandeling, maar ook de transfer naar school. Als de school onvoldoende antwoord heeft op de ondersteuningsvraag van een leerling, gaan we altijd terug naar het samenwerkingsverband. Is er een andere school waar deze leerling terecht kan of is er een onderwijszorgarrangement nodig? Een school kan een beroep doen op OZAPP als er handelingsverlegenheid is en de leerling een behandeltraject ingaat. We kunnen binnen een week na aanvraag op een school zijn, mits er een aanvraag ligt voor behandeling bij een GGZ-instelling die aan ons verbonden is, een instelling dus waarmee ik integraal kan werken.'

Vertalen

De rol van Van Kleef is die van verbinder en 'vertaler'. 'Als een behandelaar vindt dat een kind minder belast

moet worden, kun je dat niet zomaar als advies meegeven aan het onderwijs. Als je niet oplet, schrap de school misschien de helft van het lesprogramma en dat kan grote gevolgen hebben voor het perspectief van een kind in het onderwijs. Als de behandelaar zegt dat een kind minder belastbaar is, is het mijn taak dat te vertalen naar het onderwijs. Wat betekent dat voor het onderwijsprogramma en welke ondersteuning moet daaraan gekoppeld worden?'

'Integraal werken betekent luisteren naar elkaar en begrip opbrengen voor elkaars standpunten, ook voor die van ouders. Stel, een school roept mijn hulp in omdat ze vindt dat er wat moet gebeuren met een kind. Ik doe vervolgens een consultatie en concludeer dat OZAPP nuttig is, maar ouders willen hun kind niet aanmelden bij de GGZ. Dan kan ik hoog of laag springen, ik zou niet integraal meer werken als ik ouders zorg zou opleggen of onder druk zou zetten. Wel kan ik ouders zo bevragen dat zij zichzelf ook vragen gaan stellen. En dan hoop je dat ze uiteindelijk tot dezelfde conclusie komen. In de meeste gevallen lukt dat.'

Samenwerkingsverband

OZAPP wordt betaald door het samenwerkingsverband; Zuiderbos heeft een contracten met verschillende samenwerkingsverbanden. Van Kleef: 'Het voordeel voor het samenwerkingsverband is dat de ondersteuningsbehoefte van een leerling zeer secuur en integraal door een specialistisch team in kaart gebracht wordt. Hierdoor wordt de kans aanzienlijk vergroot dat de leerling in de eigen schoolomgeving passend onderwijs kan blijven volgen. Maar er moet wel een vraag zijn vanuit de school of een zorgpartner. Daar begint het mee, altijd!'

Meer informatie

Zie <https://zuiderbos.nl/opleiding-cursussen-arrangementen/ozapp>

Na de rebound... terug naar school

Hoe kunnen jongeren, na een periode rebound, succesvol terugkeren naar de school van herkomst? Wat vraagt het van de school en van de (vak) docenten? Op deze vragen hoopt Barbera Gerretsen antwoord te krijgen in haar onderzoek voor de master Pedagogiek die ze volgt aan de Hogeschool van Amsterdam. Dit onderzoek doet zij op en vanuit Rebound Het Gooi, een voorziening van Qinas, het samenwerkingsverband passend onderwijs voor vo in het Gooi. Gerretsen is werkzaam geweest op meerdere scholen van Qinas.

Wat is de aanleiding voor je onderzoek?

'We weten dat de terugkeer vanuit de rebound vaak moeizaam verloopt. Een aantal leerlingen gaat überhaupt niet terug naar de school van herkomst, maar kiest een andere route. En degenen die wel teruggaan, komen later vaak weer in de problemen. Ze vervallen in oud gedrag en de kans dat dit leidt tot schooluitval is groot.'

'Meestal zijn bij terugkeer van een leerling een zorgcoördinator en een mentor betrokken. Vakdocenten in veel mindere mate, soms weten zij niet eens dat een leerling van de rebound komt. Van gerichte aandacht en passende ondersteuning in de klas kan dan geen sprake zijn. Ik ben nu op zoek naar welke ondersteuning nodig is voor zowel leerlingen als vakdocenten.'

Wat heeft je onderzoek tot nu toe opgeleverd?

'Mijn onderzoek loopt nog, dus ik kan nog geen conclusies trekken. Wel komt uit literatuuronderzoek een aantal factoren naar voren dat van invloed is op de terugkeer van leerlingen. Zo is duidelijk dat het gedrag en het handelen van docenten van grote

invloed is op onder meer hun motivatie, op de mate van zelfregulatie, op hun cognitieve functies, op het beeld dat zij hebben van eigen kunnen en op hun mindset. Samengevat gaat het om de mate waarin voorzien wordt in de basisbehoeften voor ontwikkeling: autonomie, competentie en relatie. Als docenten erin slagen behoefte-ondersteunend onderwijs te geven, draagt dat in grote mate bij aan het succes van de leerling op school. Dat geldt voor iedere leerling, maar zeker voor leerlingen die terugkeren uit de rebound.'

Wat kan een docent doen om in de basisbehoeften te voorzien?

Autonomie:

- > leerlingen zelf keuzes leren maken;
- > hun mening respecteren;
- > directief taalgebruik vermijden;
- > een uitnodigende houding zodat leerlingen een bijdrage willen aan het leerproces.

Competentie:

- > structuur te bieden;
- > zorg ervoor dat leerlingen over de informatie beschikken die zij nodig hebben om hun taken uit te voeren;
- > heb hoge verwachtingen ten aanzien van de leerprestaties;
- > geef 'goede' feedback:
  - welke voortgang is er al geboekt en wat moet er nog gebeuren?
  - geef complimenten.
  - wees specifiek.
- > wees handelingsgericht: wat verwacht je dat een leerling gaat doen?

Relatie:

- > toon interesse in de leerling;
- > zorg dat je verbale en je non-verbale gedrag op elkaar zijn afgestemd;
- > bied steun waar nodig;
- > vermijd controlerend taalgebruik;
- > zorg voor frequent persoonlijk contact.

Waarom is er nog te weinig sprake van behoefte-ondersteunend onderwijs?

'Docenten hebben dezelfde drie basisbehoeften als leerlingen en het blijkt moeilijk daarin te voorzien. Zo kan de behoefte aan autonomie lijden onder de ervaren tijdsdruk van programma's, toetsen en examens. De docent kan dan vervallen in controleren in plaats van ondersteunen. Het gevoel van competentie kan afnemen door externaliserend gedrag van de leerling. Een leerling die scheldt of schopt en slaat, kan bij de docent leiden tot het gevoel van 'ik kan het niet.'

Hoe nu verder?

'De vraag voor het vervolg van het onderzoek is welke ondersteuning de rebound kan bieden om behoefte-ondersteunend onderwijs mogelijk te maken. Dat begint in elk geval met het uitwisselen van informatie en het verbeteren van de communicatieprocessen binnen de school. Het feit dat vakdocenten vaak niet weten dat een leerling van de rebound komt, moet tot het verleden gaan behoren.'

Tips & trics

- In een workshop op de bijeenkomst over schoolse en bovenschoolse voorzieningen op 31 oktober 2018 legde Gerretsen haar onderzoeksvraag voor aan de deelnemers, allen werkzaam in een bovenschoolse voorziening. Hieronder een greep uit de reacties:
- > investeer in het vergroten van vertrouwen tussen rebound en school.
  - > organiseer wekelijks een vaste terugkomdag op de school van herkomst. Zo blijft de school betrokken bij de ontwikkeling van de leerling.
  - > situeer de rebound bij voorkeur dicht bij de school zodat ook vakdocenten vertrouwde gezichten blijven. De afstand blijft dan ook figuurlijk klein.
  - > laat de begeleider vanuit de rebound de leerling observeren tijdens de terugkommomenten.
  - > zorg voor een warme overdracht naar het docententeam op de school.

- > laat de leerling een film of PowerPoint maken van wat hij heeft geleerd in de rebound en deze op school presenteren.
- > laat de terugkeer gefaseerd verlopen. Volg dit proces middels een volgkaart.
- > stel een nazorgcoach aan die eerste periode op school vinger aan de pols houdt.
- > zorg voor een vaste contactpersoon op school als een leerling teruggaat.
- > organiseer herstelgesprekken als er incidenten bij/ met specifieke docenten zijn geweest.
- > bied begeleidingsgesprekken aan voor docenten.
- > investeer in samenwerking school-rebound-ouders. Boodschap: rebound is een kans, geen straf. Hoe benutten we die kans optimaal?
- > blijf school op alle niveaus betrekken.

Schoolse en bovenschoolse voorzieningen

Verslag bijeenkomst 31 oktober 2018

Nederlands
Jeugdinstituut